

*Ба шурои диссертациони 6D.KOA-108-и
назди Донишгоҳи давлатии молия ва
иқтисоди Тоҷикистон. Суроға: 734067,
Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи
Нахимов 64/14.*

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ, номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсенти кафедраи молия ва қарзи Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Комилзода Низомиддин Бегахмад ба диссертатсияи Казокзода Умеда Ҳурматулло дар мавзӯи «Ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон», барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D050600 - Иқтисодиёт (6D050612 – Иқтисоди «сабз» ва истифодаи захираҳои табиӣ.

1. Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Тасдиқ мекунам, ки диссертатсияи Казокзода Умеда Ҳурматулло дар мавзӯи «Ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон», барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D050600 - Иқтисодиёт (6D050612 - Иқтисоди «сабз» ва истифодаи захираҳои табиӣ) ба талаботи бандҳои зерини Шиносномаи ихтисосҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 6D050612 - 1.4.1., 1.4.5., 1.4.8., 1.4.16., мутобиқат мекунад.

Вобаста ба ин қайд кардан зарур аст, ки масъалаҳои дар диссертатсия баррасигардида пурра бандҳои дар боло овардашударо дар бар мегирад.

2. Мубрам будани мавзӯи диссертатсия. Дар шароити ҷаҳони муосир масъалаҳои вобаста ба тағйирёбии иқлим, камшавии захираҳои табиӣ, ифлосшавии муҳити зист ва афзоиши аҳоли ба мушкилоти ҷиддии башарият табдил ёфтаанд. Дар чунин вазъ, гузариш ба иқтисоди «сабз» ҳамчун роҳи самараноки рушди устувор пазируфта шудааст. Иқтисоди «сабз» рушди иқтисодиро бо ҳифзи муҳити зист ва беҳтар намудани сифати зиндагии инсон ҳамоҳанг месозад.

Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки кишвари рӯ ба рушд ва дорои муҳити ҳассоси табиӣ мебошад, иқтисоди «сабз» аҳамияти стратегӣ дорад. Захираҳои фаровони об, иқтидори бузурги энергетикаи барқароршаванда ва мавқеи ҷуғрофӣ кишвар имкон медиҳад, ки Тоҷикистон модели рушди «сабз»-ро татбиқ намояд.

Дар шароити муосир ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» яке аз самтҳои муҳими таъмини рушди устувори соҳаи кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб меравад. Иқтисоди «сабз» дар кишоварзӣ пеш аз ҳама ба истифодаи оқилона ва самараноки захираҳои табиӣ, ҳифзи замин ва об, коҳиш додани таъсири манфӣ ба муҳити зист ва ҷорӣ намудани технологияҳои каммасраф равона гардидааст. Барои Тоҷикистон, ки кишоварзӣ аз захираҳои заминӣ ва обӣ вобастагии зиёд дорад, гузариш ба усулҳои «сабзи» истеҳсолот аҳамияти махсус пайдо мекунад.

Дар ин раванд истифодаи технологияҳои сарфаи об, рушди обёрии муосир, баланд бардоштани ҳосилхезии хок, истифодаи нуриҳои органикӣ, пешгирии эрозияи замин, истифодаи манбаҳои барқароршавандаи энергия ва рушди истеҳсолоти аз ҷиҳати экологӣ тоза метавонанд самаранокии иқтисодии истеҳсолоти кишоварзиро баланд бардоранд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ин самт заминаи стратегии давлатӣ низ ташаққул ёфтааст. Ҳукумати кишвар бо қарори №482 аз 30 сентябри соли 2022, Стратегияи рушди иқтисоди «сабз» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2023–2037-ро тасдиқ намудааст. Стратегия ба истифодаи самараноки сармояи табиӣ, ҷалби сармоягузорӣ, ҷорӣ намудани технологияҳои муосир ва инноватсионӣ ва таҳкими ҳамкориҳои байналмилалӣ дар соҳаи иқтисоди «сабз» равона шудааст.

Ҳамин тавр, рушди иқтисоди «сабз» дар кишоварзии Тоҷикистон бояд ҳамчун раванди ҳамгироии ҳадафҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва экологӣ баррасӣ гардад. Моҳияти он танҳо дар коҳиш додани таъсири кишоварзӣ ба муҳити зист ифода намеёбад, балки дар ташкили низоми истеҳсоли мебошад, ки ҳамзамон афзоиши даромади истеҳсолкунандагон, истифодаи оқилонаи замин ва об, нигоҳдории ҳосилхезии хок ва таъмини амнияти озуқавориро таъмин намояд. Дар ин замина, сармоягузорӣ ба технологияҳои «сабз», дастгирии давлатии истеҳсолкунандагони кишоварзӣ, рушди маблағгузориҳои экологӣ ва баланд бардоштани сатҳи маърифати экологии деҳқонон аз омилҳои муҳими рушди устувори соҳаи кишоварзӣ ба ҳисоб мераванд.

Аз ҳамин нуктаи назар, ҳалли масоили мазкур зарурати омӯзиши ҷораҳои дастаҷамъона оид ба механизми таъмини истифодаи захираҳои замини кишоварзӣ тақозо менамояд. Маҳз ҳамин масъалаҳо муҳимияти мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионии интихобкардаи докторант (PhD)-ро ташкил медиҳанд.

3. Дарачаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия ба дастмада ва нуктаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд. Дар таҳқиқоти диссертатсионии муаллиф як қатор навгонӣҳо, дастоварҳои илмӣ ва ҳулосаву пешниҳодҳо оварда шудаанд, ки мазмуну муҳтавои онҳо дар матни бобу зербобҳои диссертатсия инъикос ёфта ва натиҷагирӣ шудаанд. Ба фикри инчониб, сифати муҳимтарин унсурҳои навгонии илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ пешниҳодшуда аз чунин қисматҳои зерин иборат мебошад:

1. Дар асоси омӯзиш ва пажӯҳиши адабиёти иқтисодӣ, таҳқиқоти олимони ватанӣ ва хориҷӣ, ҷанбаҳои назариявии иқтисоди “сабз” илман асоснок карда шуда аст, ки тибқи назари муаллиф таъмини амнияти озуқаворӣ, истеҳсолоти маҳсулоти аз ҷиҳати экологӣ тоза, ҳосилхезгардонидани хокҳои кишоварзӣю сарватҳои табиӣ аз он вобастагӣ дорад;

2. Муаллиф принципҳои хусусиятҳои рушди иқтисоди “сабз”-и субъектҳои хоҷагидорро пайгирӣ карда, исбот намудааст, ки бо дарназардошти афзоиши истеҳсолоти маҳсулотҳои кишоварзӣю ватанӣ, рушди ҳосилхезии заминҳо ва солимгардонии ҳифзи муҳити зист, хусусиятҳои асосии иқтисоди “сабз” таъмин карда мешавад;

3. Дар асоси маълумотҳои оморӣ расмӣ, маълумотҳои субъектҳои хоҷагидор ва дигар сарчашмаҳои расмӣ, муаллиф ҳолати кунунии истифодабарии заминҳои кишоварзӣ, таъмини истифодабарии оқилонаи захираҳои заминӣ, самаранокии иқтисодии истеҳсолоти маҳсулотҳои кишоварзӣ дар шароити гузариш ба иқтисоди «сабз» мавриди таҳлил қарор додааст;

4. Аз ҷониби муаллиф модели рушди ҳолати устувории соҳаи кишоварзӣ дар шароити гузариш ба иқтисоди «сабз» таҳия ва асоснок карда шуда аст, ки дар он равишҳои таъмини рушди устувори минтақаҳои агросаноатӣ, ки ба ҷараёни саноатикунории маҳсулоти кишоварзӣ, баланд бардоштани сатҳи бехатарии экологӣ ва таҳкими истиқлолияти озуқаворӣ мамлакат мусоидат менамояд, иникос ёфтааст.

4. Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Муаллифи диссертатсия фаҳмиши амиқи равнақи соҳаи кишоварзӣ кишварро дар шароити гузариш ба иқтисоди «сабз» бо таъия ба доираи васеи манбаъҳои илмӣ, аз ҷумла қорҳои муҳаққиқони хориҷӣ ва ватанӣ нишон медиҳад.

Дар таҳқиқот таҳқиқи назариявии ташаккули иқтисоди «сабз» дар заминаи гузариш ба рушди устувори кишоварзӣ, принципҳои ва хусусиятҳои хоси ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣ аниқ муайян карда шудаанд. Асоснокии муқаррароти назариявӣ методологияи ташаккули иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣ бо мантиқи пайдарпайи изҳорот, далелҳои хулосаҳо ва истинодҳо ба манбаъҳои бонуфуз тасдиқ карда мешавад. Муаллиф на танҳо бо номбар кардани равишҳои назариявӣ методологияи мавҷуда маҳдуд намешавад, балки таҳлили интиқодии онҳоро мегузаронад, ҷиҳатҳои қавӣ ва заифи методологияи ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣ ошкор мекунад, тафсирҳои ва тақмилиҳои худро пешниҳод менамояд. Хулосаҳои илмӣ дар диссертатсия пешниҳодшуда аз таҳлили маълумоти назариявӣ, методологияи ва эмпирикӣ бармеоянд.

Муаллиф хулосаҳои возеҳ ва асоснокро дар бораи ҳолати имрӯзаи соҳаи кишоварзӣ дар шароити гузариш ба иқтисоди «сабз» мавриди таҳлил қарор дода, мушкилот ва ихтилофоти асосӣ арзёбии намуда, роҳҳои баланд бардоштани самаранокии маҳсулоти кишоварзӣ муайян кардааст. Пешниҳодҳои таҳиякардаи муаллиф хусусияти илмӣ ва амалӣ доранд, ки ба ҳалли мушкилоти рушди соҳаи кишоварзӣ дар шароити гузариш ба иқтисоди «сабз» нигаронида шудаанд.

Асоснокии хулосаҳо ва тавсияҳои пешниҳодшуда дар диссертатсия. инчунин сатҳи баланди илмӣ онҳо шаҳодат медиҳанд, ки муаллиф аз адабиёти илмӣ муосир ҳам ватанӣ ва ҳам хориҷӣ дар самти баланд бардоштани самараи истифодаи заминҳои кишоварзӣ эҷодкорона ва интиқодӣ баҳра гирифтааст. Вазифаҳои гузашташуда дар қорҳои диссертатсионӣ ва навгониҳои имӣ, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда, хулоса ва пешниҳодҳо оид ба амалишавии натиҷаи таҳқиқот мутобиқат менамояд ва дар матни диссертатсия инъикоси худро пайдо намудааст.

5. Саҳми шахсии доғалаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Докторант (PhD) Қазокзода Умеда Ҳурматулло, дар таҳия ва дуруст ба роҳ мондани

раванди таҳқиқот корҳои зеринро анҷом додааст, ки ҳамчун меъёрҳои илман асоснок мебошанд, ки аз қабилӣ: интиҳоби мавзӯ, асоснокунӣ ва мубрамияти он, ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқот иборат мебошанд.

Муаллиф дар таҳияи муқаррароти назариявӣ оид ба ташаккули ва рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи таҳқиқшаванда ба тавсеаи истехсолоти маҳсулоти ғизоӣ ва рушди имкониятҳои содиротӣ баҳри баланд бардоштани рақобатпазирии маҳсулоти кишоварзӣ сарм гузоштааст.

6. Тасвир ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳо ва пешниҳодҳои асосии диссертатсия дар конференсро ва семинарҳои ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ дар доираи солҳои 2022-2025 муҳокима шудаанд. Ҳамзамон, тавсияҳои методӣ ва амалии ба диссертатсия асосёфта дар қараёни таълим ҳангоми гузаронидани машғулиятҳо дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ҳангоми омӯзиши фанҳои «Иқтисодиёти истифодабарии захираҳои табиӣ», «Иқтисоди миллий», Иқтисоди «сабз» ва «Рушди устувори иқтисодӣ» истифода шуда истодаанд. Бояд қайд кард, ки новобаста ба ин натиҷаҳо, натиҷаҳои амалии рисолаи илмӣ дар дигар бахшҳои иқтисодиёт мавриди татбиқ (Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон) гардидаанд. Гуфтан мумкин аст, ки натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ самтҳои васеъ дошта, аҳамияти амалисозии онҳо муҳим арзёбӣ мегардад.

7. Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Сохтори кор, гузориши мақсад ва мантикии алоқамандии онҳо тасдиқ мекунад, ки муаллиф масъалаи гузошташударо амиқ дарк намуда, таъмини ҷанбаҳои назариявии ташаккули иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣ аниқ намуда, асосҳои назариявӣю методии ҳалли онҳоро коркард намудааст.

Кори диссертатсионӣ аз муқаддима, се боб, хулосаву пешниҳодот ва рӯйхати адабиёти истифодашуда, ки фарогири 122 номгӯй аст, иборат мебошад. Матни асосии диссертатсия дар 180 саҳифаи компютерӣ баён гардидааст, ки фарогири 20 ҷадвал ва 5 расм, 1 диаграмма иборат мебошад.

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯи таҳқиқ, баҳодихии дараҷаи илман коркардшудаи мавзӯ, муайян намудани объект ва предмети таҳқиқ, мақсад ва вазифаҳои он, асосҳои назариявӣю методологӣ, навгониҳои таҳқиқоти илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии мавзӯ дар ҷ гардидааст.

Боби якуми диссертатсия «Асосҳои назариявии ташаккули иқтисоди «сабз» ва таъмини рушди устувори кишоварзӣ» - ном дошта, дар он таҳқиқи назариявии ташаккули иқтисоди «сабз» дар заминаи гузариш ба рушди устувори кишоварзӣ, принципҳо ва хусусиятҳои хоси ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣ, таҷрибаи ҷаҳонии ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» - ҳамчун самти муҳими рушди устувори соҳаи кишоварзӣ, мавриди таҳқиқот қарор дода шудааст, (сах.19-86).

Дар зербоби 1.1. докторант (PhD) бо истифода аз назарияҳо ва ақидаи олимони хориҷӣ ва ватанӣ ба хулоса омадааст, ки ҷомеаи ҷаҳониро на танҳо бӯҳрони молиявӣ-иқтисодӣ, балки бӯҳрони экологӣ-иҷтимоӣ низ домангир мебошад, яке аз сабабҳои асосии шиддати бӯҳрони озуқаворӣю ҷаҳонӣ ва муноқишаҳои охири кишварҳои дунё, ки ба тағйирёбии иқлими сайёра, гуруснагӣ, вайроншавии ҳавои атмосферӣ ва амсоли инҳо боис мегардад, (сах.31). Ҳамзамон муҳаққиқ дар зербоби мазкур баъди таҳқиқ ҷанбаҳои назариявии ташаккули иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣ таърифи мунақидонаи худро

чунин байён мекунад: иқтисоди «сабз» - ин модели муосири рушди иқтисодӣ маънидод гардида, ба татбиқи технологияҳои аз нигоҳи экологӣ тоза, истеҳсоли маҳсулоти озуқаворӣ босифат, беҳдошти муҳити зист ва таъмини рушди устувори соҳаи кишоварзӣ равона гардида, дар он тавозуни экологию иқтисодӣ ва иҷтимоӣ нигоҳ дошта мешавад, (сах.30).

Дар зербоби 1.2. муаллиф дар расми 1.4. принципҳо ва функцияҳои асосии ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» дар шароити муносибатҳои нави иқтисодӣ таҳия намудааст. Аз нигоҳи муҳимтарин принципҳо чунин мебошанд: асосноккунии илмию амалӣ, ҷамоҳангсозии манфиатҳои экологӣ ва иқтисодӣ, ҳамкориҳои дастҷамъона дар истифодаи оқилонаи сарватҳои табиӣ ва нигоҳдории муҳити зист, мустақилияти хоҷагидорӣ ва инкишофи шаклҳои муосири моликият ва заминдорӣ дар кишоварзӣ, баланд бардоштани рақобатпазирии маҳсулоти озуқаворӣ ва мустаҳкам намудани амнияти озуқаворӣ кишвар, сарфакорона истифода бурдани захираҳои табиӣ ва экологикунӣ, (сах.53).

Дар зербоби 1.3. муҳаккиқ таҷрибаи ҷаҳонӣ ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» - ро мавриди таҳқиқ қарор дода, таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ ИМА, Чопон, Чин, Федератсияи Русия, Қазоқистон ва Ўзбекистонро дар зербоби мазкур таҳлил кардааст. Таҷрибаи аксарияти кишварҳои хориҷӣ нишон медиҳад, ки корхонаҳои кишоварзӣ ба ҳифзи заминҳои кишоварзӣ ва беҳдошти муҳити зист аҳамияти махсус доранд ва ҳамасола маблағҳои зиёде ба соҳаи кишоварзӣ равона месозанд.

Боби дуюми диссертатсия «Рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣ: вазъи кунунӣ ва тамоюли истифодаи захираҳои табиӣ», унвон гирифта, таҳлили вазъи муосири захираҳои табиӣ ва гузариш ба иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣ, маҳакҳо (индикаторҳо) - и асосии баҳои иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣ мавриди таҳлил ва арзёбӣ гардидааст, (с.87-117).

Муаллиф дар боби дуюм, ки характери таҳлилӣ дорад моҳирона маълумоти оморино аз маҷмӯаҳои омории истифода карда, тариқи чадвалиҳо ва диаграмма нишон додааст.

Дар зербоби 2.1. ибраз медорад, ки яке аз унсурҳои муҳими кишоварзии органикӣ ин истеҳсол ва коркарди маҳсулоти озуқаворӣ аз ҷиҳати экологӣ тоза ва ба саломатии одамон безарар ба ҳисоб меравад. Ҳангоми таҳлили чадвали 2.6. - коркарди маҳсулоти аз нигоҳи экологӣ тозаи озуқаворӣ дар заминаи гузариш ба иқтисоди «сабз» (ҳасибӣ ҳалол) ба ҳулоса омадааст, ки тайи солҳои таҳлилгардида истеҳсоли маҳсулоти ҳасибӣ ҳалол дар минтақаи Хатлон 54.8 % ва шаҳри Душанбе 19,8 % зиёд аст, (сах.98).

Ҳамзамон зимни таҳлили чадвали 2.9. - ҳаҷми коркарди маҳсулоти шири аз нигоҳи экологӣ тоза (бо ҳиссаи шир) дар заминаи гузариш ба иқтисоди «сабз» муҳаккиқ ибраз медорад, ки дар давраи таҳлилгардида истеҳсол ва коркарди маҳсулоти ширӣ дар минтақаҳои мамлакат ба 27,2% афзоиш ёфтааст. Дар вилояти Хатлон ин нишондиҳанда ба 15,7%, ВМБК - 33,3%, шаҳри Душанбе 10,4 % зиёд гардидааст, (сах.101).

Дар зербоби 2.2. Докторанти (PhD) ибраз медорад, ки вобаста ба вижагиҳои истеҳсолию хоҷагидорӣ, тамоми меъёрҳои марбут ба рушди

иқтисоди «сабз» ва ҳифзи экосистемаҳои минтақавӣ ба ду гурӯҳ - умумӣ ва натуралӣ ҷудо мешаванд, (сах.107). Ҳамзамон муҳаққиқ иброз медорад, ки Комиссияи Созмони Милали Муттаҳид ар шакли дастаҷамъӣ зимни гузариш ба иқтисоди «сабз» ва рушди устувори кишвар аз 134 номгӯи маҳақҳои баҳодиҳии он дар соҳаи иқтисодиёти кишвар истифода менамояд. Аммо, муайян намудан ва истифодаи онҳо дар рушди алоҳидаи соҳаҳо, аз ҷумла соҳаи кишоварзӣ вазифаи хеле мушкил ва ҳатто ғайриимкон аст. Аз ин рӯ, Созмони Милали Муттаҳид ва Бонки умумиҷаҳонӣ доир ба шохиси (индекси) рушди устувори соҳаи кишоварзӣ маҳақҳои интегралӣ ва низомии (яъне якҷояшударо) пешниҳод менамоянд, (сах.109).

Дар боби сеюм «Самтҳои асосии ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон» номгузори карда шуд, танзими давлатии ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣ, таъмини бехатарии озуқаворӣ - самти муҳими рушди иқтисоди «сабз» дар шароити инкишофи иқтисодиёти кишоварзӣ, модели рушди устувори соҳаи кишоварзӣ дар заминаи гузариш ба иқтисоди «сабз», мавриди таҳқиқ қарор додааст.

Дар зербоби 3.1. муҳаққиқ иброз медорад, ки механизмҳо ва фишангҳои таъсиррасонии давлат ба рушди соҳаи кишоварзӣ дар шароити гузариш ба модели «сабз» дар доираи ҳадафҳои умумии сиёсати иқтисодии кишвар татбиқ гардида, ҳангоми интиҳоби онҳо бояд ҳам таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ва ҳам зарурати мустақкам намудани амнияти озуқаворӣ миллӣ ба инобат гирифта шаванд. Ба ин фишангҳо низоми андозбандии ҳавасмандкунанда, сиёсати қарзӣю буҷетӣ, танзими нархҳо, стандартикунонии экологӣ ва дастгирии таҳқиқоти илмӣю татбиқӣ навовариҳо дохил мешаванд, ки таъсири воқеии онҳо танҳо дар истифодаи маҷмӯӣ ва пайдарпай зоҳир мегардад, (сах.123).

Дар зербоби 3.2. муаллиф иброз медорад, ки тибқи меъёрҳои мавҷудаи истеъмоли маҳсулоти озуқаворӣ инфиродӣ барои эҳтиёҷоти солонаи 10,6 миллион нафар аҳоли дар давраи ҳисоботи муайян ва баҳогузорӣ мегардад, ки ин бо истеҳсолоти ҳақиқии маводи озуқаворӣ ба солҳои пешина муқоиса карда шуда, ба талаботи аҳоли бо маҳсулоти ниёзи аввалаи озуқаворӣ муқоиса мегардад, (сах.107). Вобаста ба ин муҳаққиқ чадвали 3.2. - ро мавриди таҳлил қарор додааст, ва иброз медорад, ки миқдори миёнаи каллорияе, ки ба ҳар нафар аз аҳолии ҳудуди минтақаҳои гуногуни кишвар рост меояд, мавриди санҷиш қарор гирифтааст. Чунончи, организми инсон барои қонё шудани ниёзи худ дар як шабонарӯз ба таври миёна ба 3300 каллория ва 1,5 килограмм нони гандуми сафед эҳтиёҷ дорад, (сах.147).

Дар зербоби 3.3. зимни таҳлили чадвали 3.9. - дурнамоии рушди устувори соҳаи кишоварзӣ дар заминаи гузариш ба иқтисоди «сабз» диссертант зикр менамояд, ки натиҷаҳои пешгӯӣ тамоюли мусбати рушди ММД-и кишоварзиро нишон медиҳанд: аз - 164 то 126,6 млн сомонӣ дар соли 2025 то 241379,1 млн сомонӣ дар соли 2030. Суръати солонаи афзоиш тибқи модел аз 7,9% (2025) то 8,1% (2030) тадриҷан меафзояд. Тамоюли рушди кишоварзӣ, ки аз ҷониби модел нишон дода шудааст,

нишондиҳандаи зерин аст: дар давраи 2024-2030 маҷмуи маҳсулоти кишоварзӣ тахминан 1,5 баробар меафзояд (аз 153402,2 то 241379,1 млн сомонӣ). Ин барои динамикаи мусбии рушди иқтисоди «сабз» ва соҳаи кишоварзӣ, ҳифзи муҳити зист дар минтақаҳои кишвар мусоидат менамояд, (саҳ.161).

Дар қисмати хулоса ва тавсияҳо натиҷаҳои асосии кори илмӣ, пешниҳодҳои мушаххас оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо муайян ва асоснок гардидаанд.

8. Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо. Аҳамияти илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ мазкур аз он иборат аст, ки назарияҳои дар кори таҳқиқоти шаклирифташуда заминаҳои муҳимро оидиташақкулёбии иқтисоди «сабз» мусоидат мекунад. Нуктаҳои асосии илмӣ диссертатсияро метавон ба сифати самаранокии иқтисодии соҳаи кишоварзӣ дар шароити иқтисоди «сабз» истифода бурд.

Ҳангоми баррасии мавзӯ муаллиф ба равишҳои концептуалӣ, ки дар монографияҳои илмӣ, маводи конференсияҳои илмӣ-амалӣ, ҳисоботи илмӣ марказҳои намоёни илмӣ баён гардидаанд, инчунин, ба қонунҳо, стратегияву барномаҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъя намудааст.

9. Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ, дурустӣ ва асоснокии натиҷаҳои таҳқиқ.

Дар раванди ҳалли илмӣ масъалаҳои гузошташуда равишҳои методологӣ ва услубии пажӯҳиш, ки муаллиф интихобу истифода намудааст, имконият медиҳад, ки натиҷаҳои судманди илмӣ дар самти баланд бардоштани рушди соҳаи кишоварзӣ дар шароити гузариш ба иқтисоди «сабз» ва бо таъя ба маҷмуи усулҳои назариявӣ ва амалӣ мутобиқ ба мавзӯ, ҳадаф ва масъалаҳои таҳқиқот ҳалли ҳудро ёбад. Асоснок карда шудааст, ки баррасии масоили мубрами таъмини рушди устувори соҳаи кишоварзӣ ва баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳои замин бо дарназардошти гузариш ба иқтисоди «сабз» ва таҳқиқи таҷрибаи давлатҳои хориҷӣ, дурустӣ, возеҳӣ ва равшании сарчашмаҳои истифодашуда дар раванди таҳқиқоти диссертатсионӣ, инчунин қифоя будани ҳаҷми маводи илмӣ ҷопшудаи муаллиф тасдиқ менамояд.

Дарачаи асоснокӣ ва муътамадии мазмуну мундариҷаи диссертатсия ва хулосаву тавсияҳои дар он инъосёфта зимни арзёбии шароит ва натиҷаҳои корҳои таҷрибавӣ, муқоисаи онҳо бо сарчашмаҳои маълум, арзёбии натиҷаҳо дар конфронсияҳо, семинарҳои илмӣ ва симпозиумҳо, тасдиқи нуктаҳои дар фарзия пешниҳодгардида, омӯзиши дастҷамъонаи усулҳои мувофиқ ба масъалаҳои ҳар як марҳилаи таҳқиқот, таҷрибаи шахсии муаллиф ва нашри маводи илмӣ таҳқиқот ба даст оварда шавад.

Асоснокии хулосаву пешниҳодҳои дар диссертатсия оварда шуда ва сатҳи илмӣ онҳо аз он шаҳодат медиҳад, ки муаллиф асарҳои бунёдии олимони ватанию хориҷиро оид ба баланд бардоштани самаранокии истифодабарии заминҳои кишоварзӣ эҷодкорона истифода бурдааст.

10. Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ: Муқаррароти асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар 11 мақолаи илмӣ, ки аз онҳо 4 мақолаи илмӣ дар нашрияҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар нашрияҳо ба таъ расидаанд.

11. Мутобиқати барасмиятдарории диссертасия ба талаботи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Казокзода Умеда Ҳурматулло дар мавзуи «Ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон», тибқи муқарраротҳои низомномаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон омода гардида, муқаддима, мубрами мавзу таҳқиқот, робитаи таҳқиқот ва натиҷаҳои асосии он бо ҷанде аз барномаву стратегияҳо, ба монанди Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, «Стратегияи рушди иқтисоди «сабз» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2023-2037» ва «Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025», робита дошта, ба бандҳои ингуна ҳуҷҷатҳо мутобиқат мекунад. Ҳамзамон барасмиятдарории диссертатсияи Казокзода Умеда Ҳурматулло ба талаботҳои Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия ва автореферати диссертатсия (қарори Раёсати Комиссия аз 27 декабри соли 2024, № 493) таҳия гардида, ба таври мукамал моҳияти диссертатсияро инъикос менамоянд.

Автореферати диссертатсия тибқи талаботи муқарраргардида барои дарёфти дараҷаи илмҳои иқтисодӣ таҳия гардида, мазмунӣ асосии таҳқиқотро инъикос менамояд ва дар он натиҷаҳои илмӣ асоснокгардида шарҳи пурраи ҳудро ёфтаанд.

12. Эродҳо ва ҳолатҳои баҳсталаб доир ба диссертатсия. Дар баробари муваффақиятҳо дастоварду пешниҳодоти дақиқи илмӣ, дар қори диссертатсионӣ баъзе камбудҳои низ ба назар мерасанд, ки ба инобат гирифтани онҳо барои таҳқиқоти ояндаи докторант (PhD) аз аҳамият ҳолӣ нестанд:

1. Дар қисмати назариявии рисолаи илмӣ вобаста ба масъалаи баррасишаванда нуқтаи назари илмӣ олимони зиёди хориҷӣ ва ватанӣ ҳуб инъикос гардидааст, аммо нуқтаи назари мунаққидонаи муаллиф оид ба назари онҳо кам ба мушоҳида мерасад. Ҳамзамон, ихтилофи назари муаллиф дида намешавад;

2. Дар зербоби 1.3. таҷрибаи хориҷиро омӯхта, имконияти мутобиқсозии онро ба шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд арзёбӣ мекард, аммо ин масъала аз назари муаллиф дур мондааст;

3. Муаллиф дар саҳифаи 94 диссертатсия, ҷадвали 2.4. - тамоюли таназзулбӣ (деградатсия)-и заминҳои обёришавандаи кишоварзӣ дар минтақаҳои ҷумҳурӣ мавриди таҳлил қарор дода шудааст, аммо сабабҳои ба деградатсия дучор шудани заминҳои обӣ аз мадди назари таҳқиқ дур мондааст;

4. Бисёр ба маврид мебуд, агар муаллиф ҳангоми таҳлили ҷадвали 2.8. истеҳсоли панири равшанӣ, ҷадвали 2.9. - ҳаҷми қорқарди маҳсулотии шири аз нигоҳи экологӣ тоза, бузургтарин қорқонаҳое, ки ба тавлиди ин маҳсулотҳо равона шудаанд, таҳлил қарда, бо яқдигар қиёс менамуд, арзиши илмӣ диссертатсия баланд мегардид.

5. Муҳаққик дар зербоби 3.1. танзими давлатии ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣ-ро мавриди таҳқиқ қарор додааст, аммо масъалаи маблағгузориҳои давлатӣ ва сармоягузориҳо ҷихати рушди иқтисодии «сабз» аз мадди назари таҳқиқ берун мондааст;

6. Бисёр ба маврид мебуд, ки муаллиф дар боби сеюми диссертатсия, ба масъалаҳои рақамикунонии соҳаи кишоварзӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти «сабз», омода намудани мутахассис барои истифодаи самаранокии иқтидори захираҳои табиӣ ҳамчун омили асосии иқтисодиёти «сабз» дар соҳаи кишоварзӣ бештар аҳамият меод.

Қобили қайд аст, ки камбудҳои пешниҳодгардида ҳислати тавсиявӣ дошта, мазмун ва баҳои воқеии рисолаҳо паст намекунанд.

13. Хулосаи умумӣ оид ба диссертатсия. Диссертатсияи Казокзода Умеда Ҳурматулло дар мавзӯи «Ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон», бо забони илмӣ навишта шуда, аз рӯи мазмун ва сифати нигориш ҷавобгӯ ба талаботи иҷроии қисми диссертатсионӣ омода гардида, аз рӯи хулосагирӣ ва муқаррароти пешниҳодшуда қисми илмӣ ба анҷомрасида мебошад. Рисолаи илмӣ докторант (PhD) зинаҳои лозимаи санҷиширо гузашта, ба ҳимоя пешниҳод гардидааст. Дар маҷмӯъ докторант (PhD) мақсаду вазифаҳо ва масъалаҳои дар наздаш гузашташударо дар сатҳи зарурӣ иҷро кардааст.

Хулоса, қисми диссертатсионӣ, ки аз тарафи Казокзода Умеда Ҳурматулло дар мавзӯи «Ташаккул ва рушди иқтисоди «сабз» дар соҳаи кишоварзӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон», барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D050600 - Иқтисодиёт (6D050612 - Иқтисоди «сабз» ва истифодаи захираҳои табиӣ, анҷомёфта буда, дорои мазмуни илмӣ амалӣ мебошад. Бинобар ин, муаллифи таҳқиқоти диссертатсионӣ Казокзода Умеда Ҳурматулло сазоворӣ дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D050600 - Иқтисодиёт (6D050612 – Иқтисоди «сабз» ва истифодаи захираҳои табиӣ), мебошад.

Муқарризи расмӣ:

номзади илмӣ иқтисодӣ, дотсенти
кафедраи молия ва қарзи Донишгоҳи

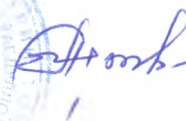
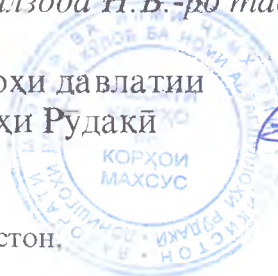
давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ

Комилзода Н.Б.

Имзои Комилзода Н.Б. -ро тасдиқ менамоям.

Сардори РК КМ-и Донишгоҳи давлатии
Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ

Давлатзода М.А.

Суроға: 735360, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Кӯлоб, кӯчаи С. Сафаров 16,

Тел: (992) 918-57-92-90

E-mail : nizomiddin.komilov@mail.ru

« 25 » 09 . 2026